

תרי רעין דלא מתפרשין | הרב אייל אלפיה

א. שאלות שלא לעניין

האם מוטל על בן התורה להשפיע על מעגלי החיים שמחוץ לבית המדרש, או שעליו להתכנס בד' אמותיו ולרכז את כל ישותו וכוח חיותו בעבודה ה"פנימית", האקסקלוסיבית? מה קודם למה – בניין הנפש או בניין העולם? שמא "מילי דעלמא" הם עניין ל"אנשי מעשה" ו"מילי דשמיא" הם עניין לאנשי הרוח?

הן תורה שבכתב והן תורה שבעל פה מלאות במסרים חד משמעיים שמפקיעים, הלכה למעשה, את עצם האפשרות להעלות על הדעת שאלות כאלה. הרי עובד השם מספר אחד, הארכיטיפ הגדול של איש הרוח, משה רבנו עליו השלום, אומר לפני הקב"ה במרירות מה – "האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ילידתיהו: כי תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר ישא האומן את היונק על האדמה אשר נשבעת לאבותיו" (במדבר יא, פס' יב). ולא עוד, אלא שדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין (תחילה), והרי הקב"ה בכבודו ובעצמו מורה לנו את הדרך – "ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול" (ישעיה מו, פס' ד), ומעיד בעצמו "...השוכן איתם בתוך טומאותם", וקצרה היריעה מהכיל את הפסוקים הרבים המורים בכיוון זה, של אחריות "הרוח" על ה"חומר", של ה"פנים" על ה"חוץ". גם אצל רבותינו, "תלמידי חכמים" כ"חסידים הראשונים" מצאנו שפע של הנחיות ותובנות דומות – "הלל אומר – אל תפרוש מן הציבור" (אבות ב ד). "ר' חנינא בן דוסא אומר... כל שמעשיו מרובים מחוכמתו, חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו מרובה ממעשיו, אין חכמתו מתקיימת" (שם, ג ט). מקור נוסף, חשוב במיוחד, מסיים את פרשת הדואליות המדומה של "רוח" ו"חומר" ומכריע לטובת הבנה הרמונית, "הוליסטית" – "וכבר היה רבי טרפון זקנים מסובין בעלית בית נתזה בלוד. נשאלה שאילה זו בפניהם תלמוד גדול או מעשה גדול? נענה רבי טרפון ואמר מעשה גדול נענה ר"ע ואמר תלמוד גדול נענו כולם ואמרו תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה". מכאן שתאוריה ופרקטיקה, מילי דשמיא ומילי דעלמא, רוח וחומר, אינם אלא היבטים שונים של אותה ממשות, אחת ויחידה. על כן, אין למעשה מקום לשאלות הנ"ל.

ב. כיצד ומדוע נשתבשה דעתנו?

השאלה היא איפוא – מדוע בכל זאת שואלים בני תורה שאלות כאלה, המופרכות מעיקרן – ובעליל? נראה כי ישנו כאן מעין עירוב התחומין, היפוך היוצרות, ספק כלאיים ספק שעטנו.

הפילוסופים הנכריים התלבטו מאות בשנים בשאלה – מהי הדרך ההולמת ביותר לחכם – האם חיי התבוננות והתכנסות (Vita contemplative), או חיים של פעילות והשפעה על המרחב החברתי (Vita active)? שאלה זו, מיוסדת על ההנחה העקרונית כי רוח וחומר, התבוננות ופעילות, הם מהויות נוגדות, קוטביות. כפי שראינו, הנחה זו אינה עולה בקנה אחד עם השקפת התורה.

דא עקא – אחרי ככלות הכל, חיי המעשה דורשים מאתנו הגדרה של סדרי עדיפויות ולוחות זמנים. בלעדי אלו, לא נוכל להוציא לפועל אף לא חלק קטן מתכניותינו.

אשר על כן, נדרשת מאתנו הכרעה מעשית בשאלה של הקצאת פרקי זמן ללימוד והתבוננות מחד, ולפעילות משפיעה במרחב מאידך. אלא ששאלות אלה הן מעשיות בלבד, לא מהותיות. הבנה זו הכרחית היא על מנת למנוע את הבלבול שהוזכר לעיל.

התשובה לשאלה מעשית זו פשוטה היא – "לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים" (קהלת ג, פס' א). לימוד התורה, הפנמת יסודותיה, ההתאהבות בה, דורשים התמסרות טוטאלית. נקודה. בלעדי אלו יצא הלומד קירח מכאן ומכאן. אשר על כן, בתקופת השהות בישיבה עליו להניח לפי שעה לאתגרי העולם הברוכים, ולמקד את כולו כולו במשימה התובענית. בבוא עתו, לאחר שנים של עמל, לאחר שהפנים את הדרך, לאחר שצרב אותה בנימי ישותו, יוכל להפנות מבטו לעולם, ולהשקיע בו את מרצו, הספוג בערכים ובמניעים של תורה.